

Abstenir-se és una altra manera de participar

Isidre MOLAS

Universitat Autònoma de Barcelona

Working Paper n.100
Barcelona 1994

L'abstenció electoral és una realitat consistent tant a Catalunya com a la resta d'Espanya, fins al punt que cal considerar-la com allò que és: com un comportament electoral més, que té una incidència fonamental en els resultats. Dit d'una altra manera, el conjunt dels electors que no expressen el vot tenen un pes que resulta decisiu en els resultats dels comicis. Caldria, per tant, conèixer-los amb el mateix interès amb que analitzem el canvi de vot o amb que observem la renovació humana del cens d'electors per raons biològiques. En el cas de Catalunya, la no participació és un factor més explicatiu del resultat final que els altres dos esmentats. Els abstencionistes no són una colla d'incívics desmanegats, sinó uns electors que (per inapetència, per impossibilitat o per protesta) no accepten decantar-se en un moment donat per cap de les ofertes electorals existents.

1. NO EXISTEIX EL PARTIT DE L'ABSTENCIÓ

Abstenir-se significa no participar en la tria de representants. Contra allò que alguns poden creure, l'abstenció no respon a l'existència d'una categoria unitària de ciutadans. L'abstenció té uns components heterogenis molt diferenciats, que fa gairebé impropï parlar d'abstencionisme en general. Hi ha molts abstencionismes. Les variants entre els no participants són tantes i tan diverses que seria imperdonable col·locar-los a tots en un mateix sac.

A) Hi ha qui no vota perquè no pot fer-ho, com a conseqüència d'errors en la confecció del cens electoral que no foren corregits en la fase d'exposició pública. El ciutadà que no es troba inscrit en el cens electoral en puritat no s'absté; senzillament no pot exercir el seu dret de sufragi. Una situació similar, però a l'inversa, es produeix amb el manteniment en el cens electoral de persones mortes o que han canviat de domicili. En aquest cas ens trobaríem davant d'un abstencionisme, ara sí comptabilitzat, però només aparent. L'abstencionisme real hauria de quedar connectat a qui tenint totes les condicions legals exigides per a exercir el dret de sufragi, és a dir per a disposar el seu vot, no ho fa.

B) Entre els inscrits correctament en el cens electoral per tal d'exercir el seu dret de sufragi i que no participen en les votacions, podem també distingir diversos grups que evidencien una tipologia variada difícilment reduïble a un abstencionista únic: a) els abstencionistes involuntaris, que per malaltia, absència, impossibilitat material o alguna causa de força major no participen en una votació; b) els abstencionistes voluntaris intermitents, que prenen la decisió política de deixar d'exercir el sufragi en alguna ocasió; c) els abstencionistes permanents, que s'abstenen de manera estable, subdividibles entre aquells que manifesten una cobertura ideològica de rebuig al procediment electoral democràtic i aquells que sense manifestar-ho, per apatia, indiferència o desvinculació de la comunitat, adopten un comportament en aquest sentit.

C) Els qui no s'abstenen són els votants, però no tots ells emeten vots vàlids. Determinats vots són considerats pel dret electoral vots nuls (aquells que contenen esmenes, afegits o supressions), sigui per error o per decisió conscient, i de fet no contribueixen a definir una tria. Els vots vàlids, a partir dels quals és calculada la barrera electoral a Espanya, poden ésser o bé vots en blanc, que tampoc incideixen en la tria, o bé vots a candidatura o candidat. Els vots nuls i els vots en blanc poden ésser considerats com vots d'abstenció, per bé que generalment queden exclosos de l'abstencionisme, perquè són resultat de l'emissió del sufragi, per bé que s'abstenen en la determinació de la tria del representant. Encara que en un sentit ampli caldria incloure entre els abstencionistes els qui voten nul o en blanc, l'abstencionisme, que és un simple agregat estadístic, es calcula només amb els qui podent fer-ho no participen, no amb els qui participen però no opten.

Així, amb propietat, caldria distingir entre persones que tenen el dret de sufragi però no poden exercir-lo i persones inscrites en el cens electoral que poden exercir-lo. Entre aquestes caldria distingir entre els qui no participen en la votació i els qui emeten llur vot que pot ésser nul o vàlid (sigui aquest en blanc o a candidatura). Resulta evident que no existeix doncs un partit de l'abstenció. Situacions, actituds i comportaments tan diferenciats fan del conjunt un agregat multiforme, que no hauria d'ésser manipulat des de l'aiguabarreig, tot unificant a qui es troba malalt amb el "no-vot", de protesta radical, a l'apàtic desinteressat amb qui ha canviat de domicili, a qui s'absté com una manera de "castigar" als seus amb qui s'equivoca o guixa la papereta.

2. GAIREBÉ LA MEITAT

L'abstenció a Catalunya té una base àmplia i creixent. En les darreres eleccions ha sobrepassat els dos milions de persones. Som sis milions d'habitants, podem votar més de quatre milions i mig, i no ho fan més de dos milions. Tot deixant de banda els qui no voten degut a errors de cens (d'escassa dimensió numèrica, encara que aquesta augmenta a mesura que ens allunyem del cens general de població realitzat els anys acabats en zero), els abstencionistes permanents i l'impacte de la renovació biològica de l'electorat, d'evolució lenta gairebé per definició, caldria recordar que les oscil·lacions més importants de la no-participació cal atribuir-les al bloc dels abstencionistes intermitents, sigui per apatia o per decisió política, bloc que resulta notablement oscil·lant, tant en números absoluts com en la determinació individual de cadascun dels electors.

Taula1

Resulta visible la relativament baixa inhibició electoral en els moments més crítics que ha viscut el sistema polític espanyol en els darrers temps: el 1977, el 1982 i el 1993. En tots tres casos la percepció del caràcter excepcionalment decisiu del vot individual es traduí en una participació elevada, potser només esperable en situacions

d'una importància i d'una gravetat semblants. Davant d'una conjuntura percebuda com del més alt i urgent interès es produí una minva de la no participació de l'abstencionista intermitent, que potser reduí fins i tot l'espai de l'abstencionisme permanent (ideològic o no).

Amb l'excepció doncs de les eleccions esmentades de 1977, de 1982 i de 1993, la no participació es mou en una banda compresa entre el 31 % i el 48 %, amb oscil·lacions que depenen del tipus de consulta i de la conjuntura, i que tendeix a fixar-se avui per sobre dels dos milions de persones. Malgrat el desnivell de participació entre les eleccions, sembla que el conjunt ha pujat un graó. Si afegíssim els vots nuls i en blanc als qui no han participat, el resultat augmentaria encara lleugerament. En tot cas, ja són més de dos milions els qui a Catalunya decideixen no participar en les eleccions europees, municipals i autonòmiques.

Taula2

En les eleccions legislatives i referenda l'abstenció ha crescut més a Catalunya que en el conjunt d'Espanya, després d'un període inicial en què era a prop de la mitjana. Aquest fet situa l'electorat català entre els menys participatius d'Espanya just en fase en què s'ha iniciat un procés d'apropament entre Comunitats Autònomes més i menys participatives.

3. ELS CIUTADANS ACTIUS

A Catalunya el vot no és vist gaire com un deure. Ni per militància ideològica, ni com a resultat del caràcter legalment obligatori del vot. El vot obligatori (quan fou legal) no ha estat massa efectiu a Espanya i, per tant, no ha desplegat mai la seva força inercial, tal com s'ha produït en d'altres països on ha estat practicat de manera efectiva, que ha mantingut els seus efectes una vegada ha estat suprimit. El sufragi és vist més aviat com un dret i, en especial, com una eina a través de la qual cercar millores.

Taula3

La situació de l'argument de "per millorar", "per interès/ confiança" o "un dret (43.5) per sobre del "deure", l'"ideal" o la "fidelitat al partit" (35.0) mostra que la consciència que els catalans tenen del comportament dels altres s'inscriu més aviat en un marc de relacions d'utilitat o de participació no obligada, sense que l'argumentació afecti amb preferència a la dreta o a l'esquerra. En canvi, quan se'ls preguntà el novembre del 1989 si creien que "votar és una obligació cívica" un 82.3 mostrà llur conformitat amb l'afirmació. Aquest fet no mostra una percepció subjectiva diferent en la mesura en què en un cas es pregunta el per què i en l'altre que és. En tot cas contribueix a explicar-nos l'àmplia ocultació del comportament abstencionista entre els entrevistats.

Els qui tenen una actitud personal de ciutadà actiu o militant (que poden abstenir-se de la tria, però no de la participació, car en tot cas poden votar en blanc) tendeixen a veure en el comportament abstencionista una actitud marginal (i nociva) en la mesura en què perceben el vot alhora com un dret per complir un deure. En canvi aquells que hi veuen només un dret tenen més tendència a considerar el no-vot com expressió d'una opció política, i d'alguna manera també una via de participar.

Certament en l'acte de votació intervenen factors individuals i factors estructurals, de cultura cívica, situats gairebé en el terreny dels comportaments i les idees preanalítiques. Votar pot arribar a ésser com dutxar-se o llegir el diari, actes de caràcter més o menys compulsiu en moments donats, que formen part d'un bagatge general, que potser "encara" no és general. La pressió social difusa influeix en les comunitats molt estructurades i tendeix a homogeneïtzar comportaments culturals. La participació forma part de la cultura democràtica militant: és un dret que tinc el deure d'exercir. Però aquesta concepció no és el resultat d'una reproducció de la realitat, sinó un projecte ideal de societat per tal de mesurar-la.

Fora de la militància ciutadana més dura i conscient, la motivació sol anar més lligada a fets més senzills, connectats a l'autodefinició, sigui per una afirmació simple o a través d'una consciència d'alteritat. Així l'hostilitat o el temor envers un partit o un governant i l'adhesió a un d'ells solen ésser esperons efectius de la participació. Per això el tipus de partit i llur capacitat expressiva (proposta, organització, existència de contra-societats, etc.) i el sistema de partits (conflictiu, amb partit hegemònic, etc.) tenen incidència en el comportament. En especial en aquells segments de la població en què la intensitat de la motivació (o de la compulsió participativa) es més laxa, i en què la definició prèvia és menys intensa. Una reiteració d'aquest esforç personal de definició dins de paràmetres configurats externament, sol provocar, com és lògic, lassitud i, potser, una certa sensació d'inutilitat, en especial en els sectors menys militants, més encara quan el sentit comú (l'opinió dominant) fa coincidir la lògica pensada amb la previsió de futur.

Existeixen factors socials de caràcter estructural, més enllà dels factors polítics, que influeixen en la no-participació i que formen part també potser de la cultura civil global: aquell que sembla més significatiu és l'edat. La declaració de participació augmenta a mesura que s'avança en l'edat per començar a decaure després dels 65 anys. Segons l'ocupació la proporció més alta de no participació es dona entre els aturats i els joves estudiants. Traduït a un altre llenguatge: sembla que l'autonomia del projecte vital, amb tot el que significa de treball estable i de formació d'una unitat familiar (esberlada o no), fa augmentar la participació.

El cives tendria a coincidir així amb l'homo faber, i tindria un període inicial i vacil·lant d'aprenentatge i una fase posterior marcada per la jubilació, moments en què la vinculació social més intensa i la responsabilitat de la tria sembla que són deixades

en mans dels "adults" (entesos com els actius). Podríem arribar a insinuar, més enllà encara, que la participació està lligada a l'existència d'alguna mena d'interès personal en l'Estat: els qui el mantenen amb els impostos són els interessats en elegir els governants, en la línia d'una reproducció moderna de la figura del ciutadà actiu del liberalisme pre-democràtic. En tot cas sembla que ens movem entre un i altre pol, i que la no participació podria indicar un cert desinterès en qui i com governa, possiblement perquè no se n'espera gaire (i no concreto que l'esperança sigui per al país o per al possible votant). La gent gran té tendència a "confessar" menys la seva no participació (possiblement amb una alta proporció d'abstenció involuntària motivada per dificultats o impossibilitats materials), però aquest fet no es produeix entre els més joves, que declaren amb menys problemes llur inhibició.

4. LA IMPORTÀNCIA DE LES DIFERENTS ELECCIONS: LES ELECCIONS DE SEGON ORDRE, LA GENERALITAT I ELS AJUNTAMENTS SÓN ADMINISTRACIÓ LOCAL?

No totes les eleccions tenen el mateix efecte mobilitzador per als ciutadans. La importància desigual atorgada per cadascun dels electors a cadascuna de les eleccions que es convoquen pot explicar la participació desigual entre els diferents tipus de comicis. La importància atorgada al poder sobre què hom decideix i a les possibilitats de decantar la tria dels seus titulars són elements sempre rellevants.

És remarcable la gradació de les magnituds d'abstenció produïda en els diferents tipus d'elecció celebrades a Catalunya: eleccions legislatives (31.5%, 19.3%, 31.0%, 32.4%), eleccions autonòmiques (38.6%, 35.7%, 40.6%, 45.1%), eleccions municipals (38.6%, 32.1%, 31.6%, 42.2%) i eleccions europees (32.0%, 48.4%, 47.9%).

Taula4

La diferència de participació entre les eleccions legislatives, d'una banda, i les municipals i autonòmiques, de l'altra, és al voltant de nou punts. Això fa pensar que la desigualtat en l'interès per la política en cadascun dels tres nivells de què hem parlat abans hauria d'ésser corregida d'acord amb la pràctica. La Generalitat no és percebuda com la institució política central dels catalans (encara que pugui ésser més ben valorada o més estimada), just perquè no genera una participació alta en la determinació dels seus governants. Més aviat se situa en el mateix pla que els Ajuntaments, institucions properes i familiars, però sense capacitat d'integració nacional. És el fruit d'una politics o d'unes policies ? En tot cas és real.

És sabut que les eleccions presidencials, allà on existeixen, solen atreure més participació que les legislatives, aquestes més que les regionals i locals, i aquestes més que les europees. És una gradació d'importància basada en la possibilitat de

participar en la resolució dels grans temes col·lectius que ens afecten. Arreu les demandes socials avui van dirigides més aviat al Govern, que és qui pot oferir els outputs reclamats i qui es converteix en l'eix de l'Estat. No es dirigeix als Parlaments. No és estrany, doncs, que la participació sigui més elevada en les eleccions presidencials a França que en les legislatives, i en aquestes més que en les administratives. El desig de participar directament en la tria del governant ha modificat en la pràctica, fins i tot, el funcionament de les eleccions en el sistema parlamentari continental i l'ha portat de fet vers l'elecció mediata del President de Govern, a través de l'elecció dels diputats, tot orientant-se en molts països en la via del parlamentarisme majoritari.

A Catalunya els mínims d'abstenció se situen en les eleccions legislatives espanyoles, mentre que eleccions al Parlament de Catalunya i als municipis presenten nivells propers. La consideració dels electors sobre la jerarquització de la importància entre elles així com el diferencial de participació resulten prou indicatius.

Taula5

Atès que en la mesura en què, excepte el 13.1 i el 3.1 (totes i cap), les respostes s'exclouen entre sí i indiquen només la primacia podríem fer el supòsit il·lustratiu de pensar en la segona opció i potser en la tercera, que permetria comprendre els nivells diferents de participació. Si és veritat que el 34.5 està predisposat a votar el Parlament de Catalunya i el 56.9 les Corts Generals, no sembla estrany el decalatge dels resultats reals. Però que les eleccions al Parlament de Catalunya mostrin una participació equiparable a la dels Ajuntaments, que parteixen d'un score de 21.7 mostra l'existència d'una dificultat d'atracció vers l'elector, d'una dificultat política d'interès més enllà dels cives i dels "partidaris".

No sembla que ni els socialistes, ni els nacionalistes puguin sentir-se massa realitzats quan entre tots plegats no aconsegueixen de moure els electors (els altres partits polítics menys encara, clar) i no aconsegueixen de situar les eleccions autonòmiques com unes eleccions de primer nivell. És suficient recordar la gradació d'abstenció: 40.4 (referèndum 1979 sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya), 38.6 (1980), 35.7 (1984), 40.6 (1988), 45.1 (1992). No sembla una proporció d'incorporació activa a la ciutadania política catalana per sentir-se satisfets. Aquest és potser encara el problema principal des del punt de vista nacional: que prop de la meitat dels catalans no se senten cridats a decidir qui ha de governar Catalunya, és a dir, no se senten del tot responsables del seu país.

5. ÉS UNA ACTITUD PENSADA I SELECTIVA

La decisió de participar no és una decisió globalment atzarosa. I en la majoria dels casos no és tampoc impremeditada. La immensa majoria de la població confessa

tenir una actitud predeterminada sobre el què farà abans de la convocatòria electoral, que potser en la pràctica corregeix. En tot cas només un vint per cent dels electors diuen que decideixen sobre la seva participació després de començada la campanya. És a dir un de cada cinc electors declara no tenir una actitud predeterminada, i durant la campanya conforma el seu criteri. Atesa la magnitud dels qui no participen, sembla evident que la mobilització electoral strictu sensu es decideix en gran part abans de la convocatòria de les eleccions, i no seria estrany pensar que al menys dues terceres parts dels abstencionistes ja han decidit la no participació abans de la convocatòria de les eleccions. I que, per tant, la mobilització electoral és de fet una mobilització política prèvia (encara que pugui ésser recordada, però poc incitada, per la campanya electoral o pel desplegament informatiu que l'acompanya).

Taula6

No és cert que a Catalunya les dones s'abstinguin més que els homes, encara que se n'abstenen més perquè són més en el cens electoral. Ni és cert que els pobles agraris s'abstinguin més que els industrials o de serveis, ni que els de tamany reduït ho facin més que les ciutats. Tot això són estereotips forjats per les ideologies difoses a començaments de segle. Pel contrari les ciutats grans s'abstenen més que els pobles petits, les ciutats de residència obrera més que les de serveis i les agràries, les ciutats que són barris metropolitans més que les capitals de comarca de l'interior i els barris populars més que els barris burgesos. Amb totes les oscil·lacions, i excepcions, del cas. Sembla com si l'abstenció gravités amb més intensitat en les zones més desvertebrades de la societat industrial capitalista.

No sembla que l'augment del nivell d'abstenció registrat en aquestes zones vagi acompanyat d'un considerable canvi de vot (que es produeix amb més facilitat entre les classes mitjanes) com a expressió d'una modificació d'opinió. La desafecció en tot cas sembla que es tradueix més en retracció participativa que en un canvi de color. A grans trets, això és cert, però caldria subratllar la tria negativa feta pels qui sense canviar el vot no accepten de dipositar-lo en favor dels qui consideren que es troben més lluny socialment o ideològicament, encara que en alguns casos n'esperen el triomf.

L'abstenció profunda, conscient i assumida, per indiferència o per rebuig, sembla situada per sota del 10% del cens. Possiblement en aquest cas la mesura sigui correcta, atès que una resposta coincident en tots els records de vot i en totes les intencions de vot indica una actitud decidida, i qui la té decidida és qui menys es nega a mostrar-la. Per a la resta, de caràcter intermitent o ocasional, encara que pugui ésser predominant al llarg d'un període de temps, l'abstenció pot ésser producte, com hem vist, de la importància relativa atorgada a les eleccions concretes, però també de la valoració de les alternatives presentades i impacta en especial en aquells sectors que no mostren una simpatia definida de partit i que no poden o no volen ubicar-se en l'eix esquerra-dreta.

És sabut que l'elector opta sempre dins un ventall més reduït que la totalitat de les possibilitats ofertes, com a resultat de l'exclusió d'alternatives que considera irrelevants o que ell mateix dona per inexistents. Un canvi de vot pot produir-se entre alternatives frontereres (amb les fronteres que percep l'elector, no amb les presentades pels analistes). La recomposició del sistema de partits, realitzada a Catalunya entre 1982 i 1984, reordenà els espais i permeté la instal·lació d'antics votants d'UCD i del PSUC en espais electorals propers, tot saltant de vegades un dels cleveages que els separaven i que subjectivament eren considerats menors. El canvi de vot dins els mateixos espais o la poca profunditat de les divisòries ho feu possible (no totes les divisòries són igualment fondes per tothom). Les eleccions considerades més importants, una motivació major per participar i una definició més pròxima (útil en diuen alguns, encara que tot vot és útil) gaudeixen d'una força major d'atracció. Amplis sectors es mantenen en una posició tipològica situada entre els partits, que fan possible el canvi de vot segons la conjuntura o els comicis.

Però d'altres electors definits amb major duresa dins d'un dels espais no registren aquesta tensió de definició partidista; en registren una altra: si voten o no voten. Si ho fan, la tria és fàcil: voten el partit expressiu de l'espai. Poden fer-ho o no per raons de conjuntura global o segons el tipus d'elecció. Les anàlisis fetes per petites unitats (seccions o municipis), més reveladores dels canvis reals, que poden quedar obscurits en grans magnituds on els comportaments s'acumulen, mostren que la participació-inhibició resulta un element força explicatiu dels resultats.

Diferents motivacions poden actuar simultàniament, i no sempre en la mateixa orientació: en primer lloc, existeix una motivació electoral general, producte de la percepció política global; en segon lloc, una motivació, relativa a la importància acordada al tipus d'elecció; i finalment existeix una motivació concreta respecte a la plataforma electoral (persones i programa) presentada pels partits entre els que pot i vol optar. En quina proporció "pesa" cadascuna d'elles no és encara prou conegut, però tots tres factors poden contribuir a desmobilitzar o mobilitzar els electors potencials. Estudis sobre l'electorat socialista mostren l'existència d'un ampli sector de vot fix (en record i en intenció) i un altre ampli sector de vot intermitent. Aquesta intermitència passa pel canvi de vot i per l'anada o vinguda des de l'abstenció, tot registrant un esquema estable que s'amplia o es redueix segons la conjuntura, però que indica l'existència d'un gruix de votants exclusius de les legislatives que és abstencionista en les altres consultes, d'una magnitud percentual equiparable al gruix de votants que vota socialista només en les eleccions municipals. La combinació dels tres factors permeten al ciutadà situat per actituds i hàbits en un espai decidir la seva participació. Aquest fet registrat tant a la dreta com a l'esquerra de l'espectre polític fa de la participació en les legislatives i les autonòmiques un factor fonamental per a definir els resultats. Els qui participen no són els mateixos: sempre hi falta algun sector i se l'incorpora algun altre, que té una concepció diferent d'allò que és important, dels interessos i valors que prefereix i que se situa de manera diferent en les escales d'actitud.

En tot cas el fenomen existeix i potser és inútil intentar de definir-lo com un símptoma de salut ("puix que no hi ha un risc de daltabaix o una 'fundació' no cal que hi vagi") o de malaltia ("la no participació és una desafecció a la democràcia i una expressió d'anòmia social). Plantejar així les coses em sembla massa exagerat: una altíssima i continuada participació en un país d'eleccions anuals amb un esquema de forces polítiques gairebé bipolar reflectiria possiblement una àmplia politització (l'olla estaria sempre bullint); i una desafecció generalitzada, encara que fos intermitent, portaria a resultats que, tot i tenint tota la legitimitat, mostrarien l'existència d'una comunitat massa tova i passiva perquè pugui viure sense pastors.

6. TENDÈNCIA AL CREIXEMENT DE L'ABSTENCIÓ?

És remarcable l'augment general de l'abstenció registrat a Catalunya a partir de 1988, que coincideix amb un judici crític: del funcionament d'algunes peces del sistema i en concret dels partits. El fenomen no és privatiu de Catalunya. Es registra en el conjunt d'Espanya i en totes les democràcies europees continentals. Les raons poden ésser discutides. Entre aquestes esmentaria: la desaparició de l'enemic és un factor desmobilitzador; l'allunyament de les decisions fonamentals i l'opacitat de la política frenen l'adhesió, que ni els espectacles de circ, ni el llenguatge televisiu no contribueixen a engrescar. Els diners que es mouen en les campanyes electorals potser serveixen per animar algunes economies, però llur rendibilitat política és perfectament descriptible. La democràcia és un règim sempre en crisi. I també com sempre ha de guardar-se dels curanderos de la fe i de la mobilització contra l'enemic interior, o exterior.

En tot cas l'interès per la política, com hem vist, és escàs i possiblement la pràctica d'un ritme de votació anual no sembla que en aquest context fomenti l'augment de participació. "L'elector es troba més motivat per anar a les urnes quan sap que en aquella ocasió es troba en joc el poder més clarament o mes concretament i considera que pot exercir la seva influència. Entrem així en la percepció més general de la "utilitat marginal" del vot, com se n'ha dit: com més sigui sentida aquesta més és sentirà impulsat l'elector a expressar-se amb la papereta. Per això, una reiteració de la crida a les urnes pot provocar un cansament que no és només psicològic". Potser en tot cas fomenta l'especialització selectiva dels electors en aquelles eleccions que considera més importants o properes, és a dir aquelles en què se sent més cridat. La qüestió no consisteix només en preguntar-se sobre els mecanismes usats de mobilització electoral o política i el seu grau d'ajust amb l'opinió pública. Perquè la participació té molt a veure amb la mobilització política i el vots provenen tant dels cives o dels militants, com dels qui fan un vot en favor d'una alternativa o en contra d'una altra.

La motivació del vot, que malgrat les dificultats per al seu estudi mereixeria una especial atenció, és molt diversa en els electorats amplis i, al mateix temps, molt

desigual en intensitat. Les franges més allunyades dels nuclis durs de definició partidista sòlida o interessats en la política viuen més a prop de l'apatia i són per tant més propenses a la no participació. Mes encara si recordem que en la formació originària del sistema de partits quedaren configurats quatre grans blocs electorals, que el 1982 es concentraren en dos partits majoritaris, que recolliren parts d'electorat "històricament aliè", que després han consolidat en bona part, però de qui no disposen de l'adhesió incondicional del primer dia, encara que tinguin (com tenen) molt desenrotllada la consciència d'alteritat.

Importants sectors, doncs, mantenen un lligam sòlid amb una (la seva) expressió política, que no hem de pressuposar incondicional, però que no sembla que els permeti de donar fàcilment el salt per sobre dels cleveages fonamentals i canviar a un altre gran partit. Potser per això la connexió dels partits o dels dirigents amb el seu públic potencial resulta d'una importància capital, perquè l'interès per la política és limitat, la definició ideològica és dèbil i el sectarisme producte de quatre inútils de passadís de convent és poc convincent. Mobilitzar electoralment segurament exigeix un doble camí: la lenta formació de ciutadans i la connexió amb els desitjos subjectius dels electors de sentir-se governats per algú que faciliti la millora, a través del qual se sentin expressats, al menys un dia a l'any.

Un i altre fet assenyalen l'existència alhora d'un interès o vinculació desigual del cos electoral segons els diferents tipus d'elecció i un augment global de la desvinculació amb el sistema polític, sense que això es tradueixi en la desaparició de l'interès per la política (que sempre ha estat baix), en una manca d'opinió o de judici positiu per a l'acció de govern, o en un creixement de l'oposició al sistema democràtic, encara que possiblement suposa un descens d'afectivitat i de vinculació al món de la res pública.

Segons l'esmentat sondeig ICPS-Central de Campo de novembre de 1992, un 73.7% és d'acord en que "els polítics es critiquen molt entre ells, però en realitat tots són igual", un 50.3 % és en desacord amb la frase "les eleccions no serveixen per res perquè al final segueixen manant els de sempre" i un 61.8% és d'acord en que "la democràcia espanyola no ha arribat al nivell de les democràcies europees". Un cert desafecte podria extreure's de les tres respostes combinades, que situaria la decisió prèvia de votar o no com de caràcter més aviat estructural (per bé que mòbil).

Aquest fet tendeix a créixer tant pel diferent comportament dels nous electors (que substitueixen a vells electors dotats d'altres pautes de comportament), com pel canvi d'actitud dels electors, que participen de manera cada vegada més intermitent en els processos electorals, tant per descartar alguna elecció més de les considerades menys rellevants, i evidenciar de manera inconcreta una insatisfacció. No és l'elector qui té els mitjans de concretar aquesta insatisfacció; els correspon de fer-ho als qui plantegen les ofertes electorals, en especial. I no és segur que qui ho plantegi en tingui un guany electoral. En un inici més aviat podria ésser al contrari. Sempre podem optar

per mantenir una part de l'electorat insatisfet i passiu, desintegrat. Encara que el dia que es torna actiu, la societat ha de suportar el cost de les explosions d'insatisfacció (atiades per qui sigui) que pot ésser molt alt.

Unes darreres paraules sobre alguns interrogants oberts: L'alta abstenció juvenil seguirà mantenint-se al llarg de llur trajectòria vital o desapareixerà quan els joves es tornin "madurs". Serà un tret generacional o una fase de la seva formació com adults? La resposta la dirà el futur, però encara que crec que les segones proposicions són més plausibles, caldria pensar que aquesta generació ha quedat marcada per una difícil imbrincació social i una tardana assumpció de rols i responsabilitats, i que durant anys ha utilitzat aquest camí per autoafirmar-se. Anirà augmentant el nombre d'abstencionistes voluntaris intermitents o el seu nivell es mantindrà estable? Sembla existir un límit marcat per la frontera dels cives per tant pot augmentar encara i, en especial, poden ampliar-se les eleccions en què es practica l'abstencionisme intermitent, sobre tot si segueix el ritme actual de consultes. Creixerà el pes dels abstencionistes profunds? Crec que el fenomen avança o retrocedeix a salts, per replans i diria que hem arribat a un nou replà que pot consolidar-se, fins que algun esdeveniment important no ho capgiri.

La no participació i el canvi de vot contribueixen a definir els resultats, però la motivació del vot sembla ésser un factor més important que el seu canvi de color, al menys en números absoluts. En les diverses eleccions no sempre voten les mateixes persones, encara que ho faci la mateixa quantitat d'electors: d'una banda nous electors substitueixen a electors desapareguts, però d'altra banda, pel fenomen de la intermitència i de l'interès desigual envers el càrrec de què es tracta, són diferents els electors que participen en cada elecció. Poden ésser la mateixa quantitat, però són diferents. Aquest sembla que és el factor explicatiu principal, superior en intensitat al canvi de vot i, més encara, al swing centrista entre CiU i PSC.

Taula1

ABSTENCIÓ A CATALUNYA (1977 - 1994)

Any	Cens	votants	abstenció	%	B+N
1977	3912151	3101132	811023	20.7	1.2
1978r	4389269	2987711	1401558	31.9	4.9
1979	4393499	3008298	1380218	31.5	1.5
1979m	4367957	2683552	1781460	38.6	
1979r	4421965	2634373	1787592	40.4	4.0
1980a	4436459	2725558	1710901	38.6	0.7
1982	4316738	3483314	850311	19.3	1.4
1983m	4481654	2975890	1435463	32.1	
1984a	4501851	2892987	1608864	35.7	0.6
1986r	4639542	2905304	1734238	37.4	5.9
1986	4636398	3197729	1449438	31.0	0.9
1987m	4497966	3078290	1410777	31.6	
1987e	4493428	3055004	1417387	32.0	1.2
1988a	4564389	2709685	1854704	40.6	0.7
1989e	4651017	2397934	2257306	48.4	1.0
1989	4697210	3175907	1521105	32.4	0.8
1991m	4800222	2773741	2026481	42.2	
1992a	4839071	2648103	2184020	45.1	0.9
1993	4887655	3679280	1202375	24.6	0.8
1994e	4956336	2560036	2353591	47.9	

(r) referendum; (m) municipals; (a) autonòmiques; (e) europees

Taula2

ABSTENCIÓ EN ELECCIONS LEGISLATIVES I REFERENDA			
Any	Espanya	Catalunya	Diferència
1977	20.9	20.7	-0.2
1978r	32.9	31.9	-1.0
1979	31.7	31.5	-0.2
1982	19.8	19.3	-0.5
1986r	40.3	37.4	-2.9
1986	29.5	31.0	+1.5
1989	30.1	32.4	+2.3
1993	22.7	24.6	+1.9
(r) referendum			

Taula3

**Quina creu vostè que es la principal raó que els porta a votar?
(a la gent que hi va)**

Per millorar	21.4
Es un deure	18.4
Per interès/confiança	14.5
Fidelitat al partit	9.4
Es un dret	7.6
Per un ideal	7.2
Per opinar	5.2
Vot útil	2.0
d'altres	11.1
ns/nc	3.3

**(Sondeig ICPS-Central del Campo. Àmbit Catalunya. 1-10 d'abril
de 1992; 1200 entrevistes)**

Taula4

ABSTENCIÓ A CATALUNYA			
Any	Legislatives	Municipals	Autonòmiques
1979-1979-1980	31.5	38.6	38.6
1982-1983-1984	19.3	32.1	35.7
1986-1987-1988	31.0	31.6	40.6
1989-1991-1992	32.4	42.2	45.1
1993-	24.6		

Taula5

Dels diferents tipus d'eleccions, quin és per a vostè el més important?

	1989	1990	1991	1992
Legislatives	41.9	36.3	41.0	43.8
Autonòmiques	16.8	23.7	20.3	21.4
Totes igual	21.1	13.7	14.6	13.1
Municipals	8.4	11.8	12.9	9.6
Europees	6.1	8.0	4.9	6.1
Cap	4.4	5.0	3.7	3.1
ns/nc	1.3	1.4	2.6	3.0

(Sondeig ICPS-Central de Campo. Àmbit Catalunya. 2-24 de novembre de 1989; 2200 entrevistes. - 15-30 de novembre de 1990; 2050 entrevistes.- Novembre-desembre de 1991; 2000 entrevistes. - 9-20 de novembre de 1992; 1200 entrevistes)

Taula6

En quin moment pren vostè la decisió d'anar o no a votar?	
Abans de que comenci la campanya	72.9
Durant la campanya	12.1
El dia abans de la votació	4.3
El mateix dia de la votació	6.8
Nc o d'altres	3.9
Sondeig ICPS-Central del Campo. Àmbit Catalunya. Novembre- desembre de 1992	